

Anđelko Mijatović, Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983, str. 208.

Knjiga A. Mijatovića **Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti** sadrži tačno ono što joj naslov kaže. Nakon sasvim kratkog uvoda o senjskim uskocima dati su istoriografski podaci o poznatim junacima iz Senja u XVI i prvim decenijama XVIII stoleća (Grgur Orlovčić, Petar Kružić, Ivan i Juraj Lenković, Kvirin Desantić, tri Jurja, Matija i Petar Daničić, Juriša Margitić, Ivan i Juraj Vlatković, Marko i Miko Domazetović, Miho Radić, Mate Malagruđić, Andrija Frletić, Luka Kukuljević, Miho, Nikola, Vuk i Vicko Hreljanović, Tadija Petrović) i o sukobu uskoka i Mlečana oko Vinodola i pesme o njima. Knjiga je komponovana tako da je najpre data biografija ličnosti, a zatim pesme o njoj.

Pesama je ukupno trideset i šest, od kojih se dvadeset i pet prvi put objavljuje. Dosad neobjavljene pesme preuzete su iz čuvenog fonda Matice hrvatske (koji se sada čuva u Odboru za narodni život i običaje JAZU), najpretežnijim delom, odnosno većina ovde publikovanih pesama zabeležena je u XIX veku. Uz pesme su u beleškama data raznovrsna, mahom geografska i istoriografska objašnjenja. Tu je, zatim, naučni aparat: popis pesama i njihovih varijanti, tumač manje poznatih reči, registri i lep izbor ilustracija.

Po svemu, ova knjiga pripada onom pravcu u izučavanju usmene epike koji se, možda, ponajbolje označava terminom kulturno-istorijska škola. Ova je knjiga stvorena na čvrstom i nepokolebljivom uverenju da između realnog zbivanja (istorijske prošlosti) i poetskog viđenja usmenog pevača (pesme) postoji saglasnost; ona zapravo deli uverenje, čiji je, valjda, prvi protagonista u nas Andrija Kačić Miošić, da je pesma stihovana istorija. Iz tog uverenja logično proizilazi zadatak proučavalaca usmenog pesništva: da tu saglasnost uspostavi tumačenjem. Tako je i u ovoj knjizi

pesma stihovana ilustracija zbivanja. U skladu je sa ovim pristupom da favorizuje pesme »vernije« zbiljanju, pa je i izbor koji je pred nama rađen prevashodno po ovom kriterijumu.

Ne želeći da ovom prilikom razmatram ni istorijat ni kritiku ovakvog pristupa, rekla bih da su **Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti** starovremenska knjiga; moglo bi se reći i staromodna, jer su nekada takve knjige, tematski opredeljene istorijskom ličnošću, bile vrlo česte, a danas se javljaju mahom u školskim edicijama. Htela bih, međutim, da izbegnem apriorno negativno određenje, jer ova se knjiga može lepo čitati, iz nje se može mnogo naučiti. Ali ne treba je uzeti kao uzor pristupa: zbilja i usmena epika mnogo se komplikovanije odnose jedna prema drugoj no što bi se iz ove knjige moglo zaključiti, a usmene poetske vizije senjskih junaka mnogo su zanimljivije i raznolikije no njihovi stvarni životi.

Marija Kleut

Munib Maglajlić, Od zbilje do pjesme - Oglеди o usmenom pjesništvu, »Glas«, Banja Luka 1983, 223 str.

U knjizi **Od zbilje do pjesme** Munib Maglajlić daje rezultate svojih dosadašnjih proučavanja narodnog pjesništva Bosne i Hercegovine: sevdalinki, balada i romanca. Dvadeset ogleđa tiskanih u ovoj knjizi rezultat su Maglajlićeva bavljenja usmenom književnošću tokom proteklog decenija. Svi su tekstovi već ranije objavljeni, ali su neki, pri unošenju u ovu knjigu, manje ili više dopunjeni ili prerađeni. (U **Bilješci** na kraju navedeno je gdje su tekstovi objavljeni.)

Prva četiri ogleđa posvećena su sevdalinki: **Prvi poznati pjesnik sevdalinke, Sredina i vrijeme nastanka sevdalinke, Historijat bilježenja i zanimanja za sevdalinku i Odnos pjesme i zbilje u sevdalinki**. Glavni su podaci: da je nesretno zaljubljeni

Bošnjak Adil u Splićanku Mariju Vornić prvi poznati **pjevač**, a s obzirom na sve okolnosti — da je vjerojatno i prvi poznati **pjesnik sevdalinke** i muslimanske usmene književnosti općenito, da je sevdalinka nastala prodorom istočnjačke islamske kulture na Slavonski Jug, da joj je trajnost omogućio onaj dio stanovništva srednjovjekovne Bosne koji je prihvatio islam i da je složeni odnos prema zbilji osobitost koja najizrazitije odlikuje upravo sevdalinku. Maglajlić traži da se »iz vjerodostojnih snimaka sistematski i zalački oživi i zaštititi sevdalinka«, jer se radi o pjesmi koja, i kao glazbena tvorevina, i kao jezična umjetnina, predstavlja vrhunsku tekovinu naše kulturne baštine. U trećem je ogledu dan još i pregled znanstvenika koji su bilježili i proučavali sevdalinke, a u četvrtom su posebno analizirane sevdalinke o gizdavam lokalnim ljepoticama i znamenitim momcima i one o ljubavnim zgoda-

Deset ogleda govori o baladama: **Balada o ljubavnicima koje je kuga razdvojila**, **Sarajevska balada o na smrt osuđenom**, **Zapis o dvije balade**, **Balada o pogibiji Hifzi-bega Đumišića**, **Problem čitanja Xalostne pjesanze**, **Lokalna obilježja u »Hasanaginici«**, **Stolačka balada o Mehmed-agi Šehiću**, **Banjalučka balada o Potopnici Bisernazi**, **Balada o Morićima** i **Slika svadbenih običaja u muslimanskoj baladi**. Maglajlić kaže da je u baladi o na smrt osuđenom riječ o Ibrahim-begu; ona se u Stocu vezuje za ličnost Ibrahim-bega Ljubovića, a u Livnu za posljednjeg livanjskog kapetana Ibrahim-bega Firdusa, što je već dio procesa prenošenja obrednog baladnog modela s ličnosti na ličnost te da dvije balade, koje je zabilježio u Stocu 1879. godine Vid Vuletić-Vukasović s temom »ojadenog oca«, neovisno o potrebnoj književnoj analizi, predstavljaju zasebnu jezičnu umjetninu koja svojim baladnim ustrojem svjedoči o velikom umijeću neznanog pjesnika ili pjesnikinje. Uz baladu o pogibiji Hifzi-bega Đumišića, Maglajlić analizira povijesni kon-

tekst njegove pogibije, odnos pjesme i zbilje, varijantska promicanja i ustrojstvo balade. Za **Hasanaginicu** autor kaže da se s punom sigurnošću može tvrditi da je nastala u muslimanskoj sredini, »ali je izvjesno da ova pjesma ipak pripada krugu balada sa lokalnim obilježjima«, te da je njome, na pjesnički neponovljivo uvjerljiv način, sačuvano sjećanje na neku davnu porodičnu dramu, možda i onu o kojoj je Husaga Čišić kazivao Otu Bihalji-Merinu. U baladi o Mehmet-agi Šehiću, kaže Maglajlić, nedvojbeno postoji potvrda za definiciju koja kaže da je balada **susret sa smrću**. Balada o Potopnici (utopljenici) Bisernazi, s temom smrću rastavljenih ljubavnika analizirana je ovako: okolnosti bilježenja, ustrojstvo balade, odnos pjesme i predaje i odnos pjesme i zbilje. Na sličan je način analizirana i balada o Morićima (uvod, historijat proučavanja balade, povijesni kontekst pogibije, odnos pjesme i zbilje, varijantska promicanja i ustrojstvo balade).

Tri ogleda posvećena su romanci: **Narodna romansa u historijskom i teorijskom kontekstu**, **Tema erotskog nadgovaranja i strasnog susreta u romansi** i **Romansa o nevjernoj ljubavi**. U ovim ogledima dana je povijest bilježenja romancâ u Bosni i Hercegovini, književnoteorijski kontekst, najstariji zapisi romancâ s temom erotskog nadgovaranja iz **Erlangenskog rukopisa** pod brojem 54 i 95 i s temom o nevjernoj ljubavi pod brojem 25 (»Lov lovio ture Hasan-aga«).

U ogledu **Morići u »Derzelezu«** razmatraju se ova pitanja: kakav je odnos Morića u Andrićevoj pripovijetki prema onom što o njima zna povijest, a kakav prema onom što o njima pjeva ili kazuje tradicija, odnosno je li se Andrić više oslanjao na povijest ili na tradiciju o Morićima, kada ih je uvodio u svoju pripovijetku i kako je to učinio? »Tema Morića, izvjesno je, pruža znatno više nego što je Andrić iskoristio pišući pripovijetku iako su Morići u njoj izuzetno živi i sugestivni likovi.«

Dva posljednja oglada: **Dragutin Prohaska o narodnoj književnosti u Bosni i Hercegovini i Ludvik Kuba — za pjesmom po Bosni i Hercegovini** govore o dva vrsna istraživača. Za poglavlje o narodnoj književnosti u Prohaskinoj knjizi **Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegowina** Maglajlić kaže da je važno kao prvi i do danas jedini pokušaj iz pera jednog autora da se narodna književnost u Bosni i Hercegovini u cijelosti sagleda, a za Kubin putopis **Štivo** da se u jednom svome sloju može smatrati prvorazrednim svjedočanstvom o prilikama u Bosni i Hercegovini s kraja proteklog stoljeća.

Na kraju su **Indeks pojmova, Indeks imena i Bilješka.**

Ante Nazor

Miodrag Maticki, Epika ustanka, »Vukov sabor — Tršić« i »Rad«, Beograd 1982, 176 str.

Knjiga Miodraga Matickog: **Epika ustanka** ima dva dijela: **Vukovi pevači i Ep o ustanku**, a podijeljena je i na trinaest poglavlja. Neki su tekstovi, kao što stoji u Napomeni, u ovakvom ili širem obliku, ranije objavljeni u časopisima i zbornicima (šteta što nije navedeno koji).

Prvi dio ima pet poglavlja: **Vukovi pevači, Starac Raško, Slepa Živana, Marko Kraljević Starca Milije i Pevač i pesnik Starac Milija.** U prvom je riječ o Vukovim pjevačima, posebno o petero glavnih: starcu Miliji »koji pjeva o samom sebi«, a junaci mu se ponašaju kao ljudi našeg patrijarhalnog sela na početku 19. stoljeća; starcu Rašku, koji služeći se tradicionalnim klišejima, na dinamičan način izražava okupljanje i pokrete velike vojne sile; sljepici Živani kod koje su u pjesmama posebno opjevani porodični odnosi, porodična ljubav i pobratimstvo, a uz naglašeni lirizam duboko doživljavamo opjevane događaje »koji su uzdignuti od epskog do lirskog kazivanja epskih događaja«; Tešanu

Podrugoviću, koji je u devet pjesama »do kraja uobličio lik Kraljevića Marka«, dok je Filip Višnjić glavna ličnost ove knjige. Od ovih pjevača i pjesnika Vuk je zabilježio sedamdesetak pjesama, koje izdvojene daju sliku stanja usmene epike na početku 19. stoljeća (navodi se i o čemu pjevaju, o kojim događajima i o kojim junacima). Maticki zaključuje da svi oni, makar i dijelom, opijevaju događaje starih, srednjih i novijih vremena, da su im repertoari raznovrsni, ali da imaju i niz zajedničkih odlika i da im je poezija nadahnuta kosovskom predajom. Stoga, po mišljenju autora, već deset odabranih pjesama na neki način pokazuje koliko je snažna i duga nit epskog pjevanja, koliko ovi pjevači predstavljaju narodnu epiku u cjelini i po tome što njihove pjesme čine krunu i pretkosovskog ciklusa i ostalih krugova pjesama: o Kraljeviću Marku, o kosovskoj bici, o vremenima poslije kosovske bitke, o uskocima, hajducima i o srpskom ustanku, pa je proučavanje izdvojenih pjesama navedenih pjevača i kratki pregled cjelokupne usmene epike. U primjeru Višnjića i ostalih kaže da smo suočeni s velikim pjesnicima, koji u okvirima tradicije usmene epike, koristeći se utvrđenim i općim mjestima, stajacim stihovima i podložni epskom ponavljanju, ipak improviziraju kao individualni pjesnici koji imaju vlastite vizije događaja koje opijevaju, a istodobno su i stvaraoci književnog jezika, koji nastavljaju ali i grade epski pjevački izraz. U poglavlju **Marko Kraljević Starca Milije**, uz ostalo, analizirana je epska pjesma **Sestra Leke kapetana.**

Drugi dio ima osam poglavlja. Sve ih povezuje Višnjićevih šesnaest pjesama. U prvom **Srpski ustanak u usmenim kronikama**, autor izdvaja 32 epske pjesme i šest lirskih koje govore o »srpskoj revoluciji«; (zaključak je da lirske pjesme djeluju autentičnije, te da saznanja o ovim pjevačima narušavaju romantičarske predodžbe o narodnom pjevaču i narodnim pjesmama kao isključivim rezultatima kolektivnog duha naro-